

Παιδαγωγικό Υλικό για τον Λύκο: Τα Αποτελέσματα της Ομάδας του Αρκτούρου «Ο Λύκος μας Ενώνει»

Τζημούλη Θεοδότη, Στάθη Όλγα, Τσιτινίδου Μαρία, Καραγιάννης Χρυσοβαλάντης, Μανωλοπούλου Ελένη, Νάνου Νικολέτα, Μπάδα Δήμητρα, Παπαδημητροπούλου Ανδριανή, Κίρλας Μάριος, Κρομνάδου Χαρίκλεια

ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ

Ρογκότη 3, 54624 Θεσσαλονίκη
2310555920, arcturos@arcturos.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ, ελληνική περιβαλλοντική οργάνωση για την προστασία της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος, εκπονεί τα τελευταία 15 χρόνια προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Ευαισθητοποίησης του κοινού. Στο πλαίσιο της δράσης αυτής διαθέτει μια διεπιστημονική παιδαγωγική ομάδα που σχεδιάζει και υλοποιεί δραστηριότητες, μεταξύ άλλων, για τα άγρια ζώα που απειλούνται με εξαφάνιση στην Ελλάδα και τα Βαλκάνια. Η ομάδα Ο ΛΥΚΟΣ ΜΑΣ ΕΝΩΝΕΙ αποτελείται από εθελοντές της οργάνωσης και συντονίζεται από το τμήμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης του ΑΡΚΤΟΥΡΟΥ. Στόχος της είναι η συγκέντρωση πλήρους επιστημονικού υλικού για τον λύκο και η διάδοση του υλικού αυτού στο κοινό μέσα από εκπαιδευτικές δραστηριότητες για τον πιο παρεξηγημένο κυνηγό της φύσης, τον λύκο. Τα πορίσματα της έως τώρα έρευνας της ομάδας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η αλληλεξάρτηση ανθρώπου και λύκου είναι έντονη από την αρχή της ιστορίας του ανθρώπου (ο πρόγονος του λύκου είναι προγενέστερο είδος), με αποτέλεσμα αυτό να αποτυπώνεται σε όλες τις πτυχές του επιστητού του ανθρώπου.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Λύκος, Παιδαγωγικό υλικό, Τέχνη, Βιολογία, Θρησκεία, Λογοτεχνία, Τρωτό, Αγγλία, Λυκόσκυλο, Παροιμίες, Μύθοι, Παλαιοντολογία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Επιζήμιο είδος ή προστάτης των δασών; Καλός, κακός ή ανώτερο θηλαστικό είδος; Ανταγωνιστής του ανθρώπου ή παρεξηγημένος κυνηγός; Ιερό ζώο ή αιτία κακών; Τα ερωτήματα αυτά αντανακλούν τις απόψεις των ανθρώπων για τον λύκο από την αρχαιότητα ως σήμερα. Ο ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ από την πλευρά του, εδώ και χρόνια υλοποιεί δράσεις προκειμένου ο λύκος να μην κινδυνεύσει με εξαφάνιση αφενός και αφετέρου να προστατευτούν οι περιουσίες των κτηνοτρόφων που απειλούνται από επιθέσεις του. Στο πλαίσιο των δράσεων αυτών φίλοι και εθελοντές της οργάνωσης κάθε ειδικότητας έχουν ξεκινήσει ένα κύκλο συζητήσεων και έρευνας για τον λύκο στον πολιτισμό, την ιστορία, τη βιολογία, την οικολογία και την τέχνη. Ο γενικός σκοπός της ομάδας Ο ΛΥΚΟΣ ΜΑΣ ΕΝΩΝΕΙ είναι να συγκεντρωθεί υλικό με απώτερο στόχο την δημιουργία προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τον λύκο από τον ΑΡΚΤΟΥΡΟ. Το υλικό αυτό δεν έχει μετατραπεί ακόμη σε εκπαιδευτικό υλικό, προκειμένου να αξιοποιηθεί από τους εκπαιδευτικούς, αλλά βρίσκεται υπό επεξεργασία για το λόγο αυτό. Οι κατηγορίες στις οποίες

εργάζονται τα μέλη είναι: 1) Ο λύκος στην ελληνική μυθολογία και λογοτεχνία, 2) Ο λύκος στην αγέλη-Βιολογία-Οικολογία λύκου στην Ελλάδα και τον κόσμο, 3) Ο βιολογικός ρόλος λύκου στο δάσος σε σχέση με ασθένειες, 4) Ο λύκος στην τέχνη: κινηματογράφος, ζωγραφική, γλυπτική, χαρακτηριστική, τραγούδια, 5) Ο λύκος στον Μεσαίωνα και στις θρησκείες, 6) Ο λύκος σε άλλους πολιτισμούς και στην τέχνη, 7) Ο λύκος στα παραμύθια, στους μύθους και σε παροιμίες, 8) Ο λύκος στην περίπτωση της Αγγλίας και 9) Ο λύκος στην παλαιοντολογία. Παρακάτω παρουσιάζονται, μέσα από κείμενα των μελών της ομάδας, τα αποτελέσματα της έως τώρα έρευνας. Στο τέλος κάθε κειμένου αναφέρεται ο τρόπος αξιοποίησης των πληροφοριών αυτών.

Ο ΛΥΚΟΣ ΣΤΗΝ ΠΑΛΑΙΟΝΤΟΛΟΓΙΑ

Η εξέλιξη του λύκου

Πηγαίνοντας πίσω στο Τριτογενές (γεωλογική περίοδος: 65- 1,8 εκατομ. χρόνια) και, συγκεκριμένα, πριν 50 εκατομμ. χρόνια, υπήρχε μια ομάδα μικρόσωμων πρωτόγονων σαρκοφάγων που ονομάζονταν *Miacoidae*. Πολλές άλλες ομάδες σύγχρονων θηλαστικών, όπως και τα *Miacoidae*, εξελίχθηκαν και προέκυψαν από πρωτόγονα εντομοφάγα ζώα, τα οποία έζησαν μαζί με τους δεινοσαύρους στην Κρητιδική περίοδο (99-65,5 εκατομ. χρόνια). Πολλοί παλαιοντολόγοι πιστεύουν ακράδαντα ότι τα *Miacoidae* είναι οι πιο πιθανοί πρόγονοι των *Canidae* που περιλαμβάνουν όλα τα είδη λύκων, σκυλιών και αλεπούδων (Κουφός, 2004).

Είδος	Εξελίχθηκε πριν:
Χελώνα	150 εκατομ. χρόνια
Λαγός	65-55 εκατομ. χρόνια
Αρκούδα	5-1,8 εκατομ. χρόνια
Λύκος	1 εκατομ. χρόνια
Homo sapiens	500 χιλ. χρόνια

Πίνακας 1: Εξέλιξη των ειδών

Το γένος *Canis* σύμφωνα με τους ειδικούς είναι μάλλον σύγχρονη μορφή, έχει δηλαδή εξελιχθεί πρόσφατα με βάση πάντα τον γεωλογικό χρόνο. Κάποια είδη αυτού του γένους, όπως ο σύγχρονος γκρίζος λύκος, εμφανίστηκε με τη σημερινή του μορφή μόλις ένα εκατομμύριο χρόνια πριν. Είναι, δηλαδή, ο λύκος ένα καινούργιο είδος 'σχετικά'.

Παιδαγωγικά οι πληροφορίες αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν σε δραστηριότητες που στόχο θα έχουν να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά πόσο σχετική είναι η έννοια του χρόνου, ανάλογα με την επιστήμη. Ένα δεύτερο που είναι σημαντικό είναι ότι ο λύκος είναι προγενέστερο είδος από τον άνθρωπο, ο οποίος έμαθε πολλά από τον λύκο (πώς να κυνηγάει και να οργανώνεται σε ομάδες) αλλά έως σήμερα εξακολουθεί και τον αντιμετωπίζει ανταγωνιστικά.

Ο ΛΥΚΟΣ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οι αναφορές που έχουν γίνει στον λύκο στην τέχνη είναι πάρα πολλές. Η ομάδα του λύκου του ΑΡΚΤΟΥΡΟΥ έχει εντοπίσει αρκετά έργα σε όλους τους τομείς. Ενδεικτικά θα γίνει αναφορά στον πίνακα «Λύκαινα» του Τζάκσον Πόλοκ και στο μυθιστόρημα «Ο Λύκος» του Τζόζεφ Σμιθ.

Τζάκσον Πόλοκ: Λύκαινα.

Ο Πόλοκ στο έργο «Λύκαινα» αναφέρεται στην γνωστή λύκαινα της ρωμαϊκής μυθολογίας, η οποία θήλασε τον Ρώμο και τον Ρωμύλο, τους ιδρυτές της Ρώμης. Το κεφάλι του ζώου είναι στραμμένο προς τα αριστερά, ενώ διακρίνονται αρκετά καθαρά οι παραφουσκωμένοι μαστοί (Leonard Emmerling, 2005 και Κρανός, 2008). Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι ένα μέρος του σώματος παραπέμπει ίσως σε μαστόδοντο, επομένως δεν έχουμε να κάνουμε με λύκαινα αλλά με μειζογενές υβρίδιο, προϊόν της ένωσης δύο διαφορετικών ζώων (Emmerling, 2005). Η τάση του Πόλοκ να συσκοτίζει παρά να φωτίζει το εικονογραφικό περιεχόμενο γίνεται εντονότερη με τα χρόνια και θα κορυφωθεί κατά την περίοδο των τεράστιων πινάκων του (Emmerling, 2005 και Κρανός, 2008). Το περίγραμμα του σώματος της λύκαινας αποδίδεται με παχιές λευκές και μαύρες πινελιές (Emmerling, 2005 και Κρανός, 2008). Η τεχνική του είναι λάδι και γκούα, ενώ έχει προσθέσει και γύψο στις χρωστικές ουσίες για να ενισχύσει την αναγλυφικότητα και την πλαστικότητα των μορφών οι οποίες προβάλλουν μέσα από ένα συνονθύλευμα χρωμάτων και γραμμών (Emmerling, 2005).

Εικόνα 1: Τζάκσον Πόλοκ, Λύκαινα

Είναι ιδιαίτερα σημαντική η *παιδαγωγική αξιοποίηση* έργων ζωγραφικής ιδιαίτερα στα μικρά παιδιά, καθώς μέσα από τέτοιες προσεγγίσεις μπορούν να καλλιεργήσουν τη σκέψη τους και να ασκηθούν σε καλλιτεχνικές μορφές έκφρασης. Μέσα από δραστηριότητες αναπλαισίωσης των εικόνων που προσλαμβάνουν τα παιδιά από τον πίνακα αλλά και τις ερμηνείες που καλούνται να δώσουν, καλλιεργείται η δημιουργικότητά και η φαντασία τους. Η τέχνη, γενικότερα, αποτελεί εύφορο έδαφος προκειμένου να γίνει αντικείμενο διαπραγμάτευσης ο λύκος και όλες οι μυθοπλασίες που έχουν δημιουργηθεί γι' αυτόν, μέσα από τις οποίες δομούνται και αρνητικές στάσεις εναντίον του.

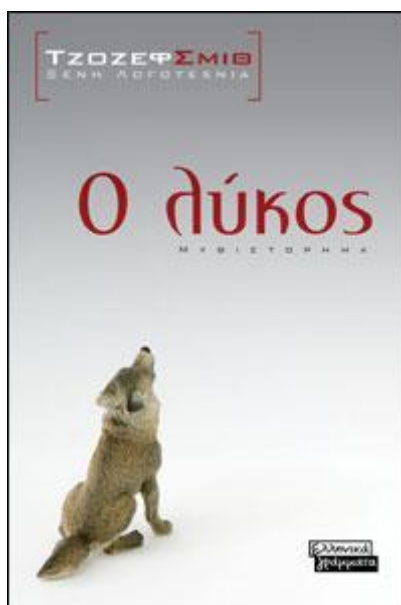
Τζόζεφ Σμιθ: Ο Λύκος. (βιβλιοκριτική)

Στη νουβέλα του Τζόζεφ Σμιθ *Ο λύκος* παρατίθεται μια ρεαλιστική περιγραφή που τοποθετεί τον αναγνώστη μέσα στο σπίτι των άγριων ζώων, το δάσος, και τον παρασύρει να απολαύσει την άγρια καθημερινότητά τους.

Ο πρωταγωνιστής, μοναχόλυκος, περνά έναν δύσκολο χειμώνα και τον έχει κυριεύσει το βασικό του ένστικτο, η πείνα. Όμως στη φύση, τα πράγματα δεν γίνονται πάντα όπως τα θέλουν οι μύθοι και οι προκαταλήψεις των ανθρώπων. Ο

«κακός», «δυνατός», «αδηφάγος» λύκος νικιέται κι αυτός από άλλους ανταγωνιστές του (αλεπούδες) όταν είναι πιο οργανωμένοι ή πιο δυνατοί.

Η αφήγηση σε πολλά σημεία ικανοποιεί το αδύνατο, το απραγματοποίητο της φυσικής περιέργειας του αναγνώστη και γενικότερα του ανθρώπου μέσα από εύστοχους περιγραφικά εσωτερικούς μονολόγους του αφηγητή-πρωταγωνιστή. Ο συγγραφέας απαντάει σε ερωτήματα όπως «Πώς βλέπει άραγε ο λύκος τα θηράματά του; Ποια είναι η άποψή του για τη θέση του μέσα στο φυσικό βασίλειο; Και, τελικά, για τη σχέση λύκου-ανθρώπου: Φοβάται ο Γιάννης το θηρίο και το θηρίο τον Γιάννη;». Η αφηγηματική τεχνική της επικοινωνίας τους λύκου με τα άλλα ζώα είναι ιδιαίτερος ευρηματική. Η οπτική γωνία του αφηγητή για το πώς είναι σήμερα η ζωή ανθρώπων και θηρίων εύστοχη και, γι' αυτό, απογοητευτική για το δημιουργό του τεχνικού πολιτισμού που κατέστρεψε τη φύση.

Εικόνα 2: Εξώφυλλου Βιβλίου

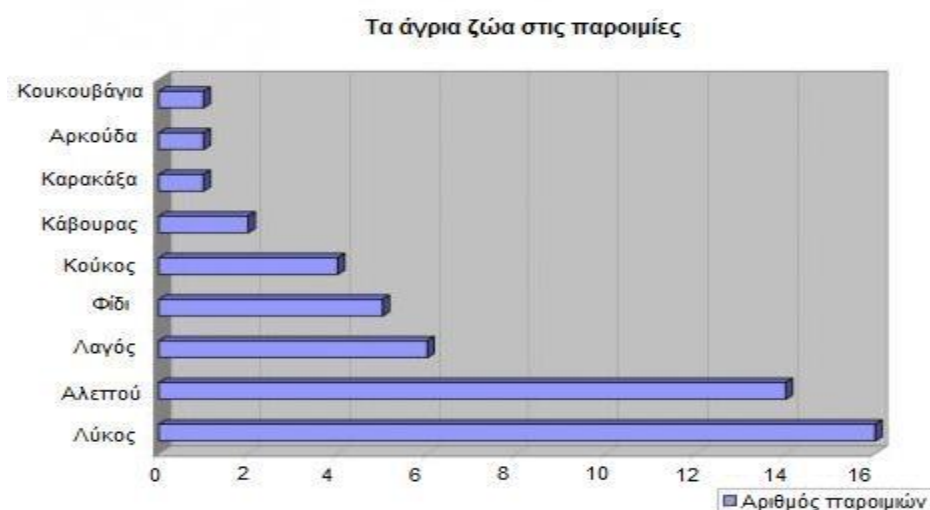
Τα τελευταία χρόνια δημοσιεύονται όλο και περισσότερα βιβλία και παραμύθια που σκοπό έχουν να ‘αποκαταστήσουν’ την εικόνα του ‘κακού’ λύκου. Πολλές φορές, όμως, από τον ‘κακό’ λύκο περνάμε στον ‘καλόκαρδο’ ή ‘χορτοφάγο’ λύκο. Αναγνώσεις, όπως το βιβλίο *Ο λύκος*, αποδίδουν τον λύκο όπως πραγματικά είναι στη φύση: ένα άγριο και ανταγωνιστικό ζώο που δεν κυνηγάει γιατί του αρέσει να σκοτώνει, αλλά για να επιβιώσει. Τέτοιες *παιδαγωγικές αξιοποιήσεις* λείπουν ακόμη από τη σχολική πραγματικότητα.

Ο λύκος στις ελληνικές παροιμίες

Ερευνώντας τη σχέση ανθρώπου και λύκου ανακαλύπτει κανείς ότι η σχέση αυτή είναι έντονη σε πολλές δομές της ανθρώπινης γλώσσας και της σκέψης, όπως στις παροιμίες. Στα γλωσσικά κρυπτογραφήματα του ανθρώπου (παροιμίες) που αποτυπώνεται η ψυχοσύνθεση του λαού, ο τρόπος σκέψης του και η καθημερινότητά του ο λύκος κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσα στις παροιμίες για τα άγρια ζώα.

Σε όλες, σχεδόν, τις ανθολογήσεις των ελληνικών παροιμιών ο λύκος είναι το πιο συχνά εμφανιζόμενο άγριο ζώο. Για παράδειγμα, στην ανθολόγηση του Δ.Ν. Τσιγκάλου *Ο Λαός Μας Μέσα Από Τις Παροιμίες*, 16 παροιμίες (χωρίς τις

παραλλαγές τους) έχουν ως πρωταγωνιστή το λύκο. Αυτό το νούμερο είναι ιδιαίτερα υψηλό αναλογικά με τις αναφορές σε άλλα ζώα.

Σχήμα 1: Τα άγρια ζώα στις παροιμίες,

Μέσα στις παροιμίες για τον λύκο αποτυπώνονται πολλά βιολογικά χαρακτηριστικά του που αφορούν στην οικολογία, στη ζωή του στην αγέλη και τους τρόπους επικοινωνίας του και στον τρόπο που κυνηγά. «Ουρλιάζει ο λύκος μπάτι στα ουρμάνια», «Γλίτωσα από το στόμα του λύκου», «Αμα μπει ο λύκος στο μαντρί, θα αρπάξει του φτωχού το αρνί», «Ο λύκος δε βρωμίζει τη φωλιά του». Είναι όλες παροιμίες που δείχνουν τον τρόπο ζωής του θηλαστικού όπως το παρατήρησε ο ελληνικός λαός.

Οι βιολογικές πληροφορίες που προκύπτουν από τις παροιμίες για τον λύκο αποτελεί μια ιδιαίτερη θεματική δραστηριότητα, μέσα από την οποία ο Φυσικο-Επιστημονικός Γραμματισμός συναντά τον Γλωσσικό με στόχο την ολιστική προσέγγιση της γνώσης.

Ο ΛΥΚΟΣ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥΣ

Τα Λουπερκάλια και ο Άγιος Βαλεντίνος

Η φήμη του γκρίζου λύκου στη δύση ξεκινά από την Ευρώπη και εξαπλώνεται στις χώρες της Βόρειας και Νότιας Αμερικής και ασκεί επιρροή σε όλες τις εκφάνσεις του πολιτισμού. Η ευρωπαϊκή μυθολογία παρουσιάζει ιδιαίτερη ποικιλία από χώρα σε χώρα. Σίγουρα διατηρείται σταθερή η προκατάληψη και η αρνητική στάση απέναντι στον λύκο κυρίως από τη διάδοση και κυριαρχία της Χριστιανικής θρησκείας. Από την άλλη πλευρά κάθε πολιτισμός διατηρεί σεβασμό και αναγνώριση στη δύναμη και ευφυΐα του λύκου.

Στις χώρες της Βόρειας Ευρώπης ξεχωρίζει η μυθολογία των Βίκινγκς, των Αγγλοσαξόνων και των Κελτών. Στην Κεντρική και Νότια Ευρώπη υπάρχουν αξιόλογοι μύθοι στην ιταλική και ισπανική παράδοση, καθώς επίσης στη σλάβικη και στην κροατική. Επιπλέον, υπάρχουν μύθοι στους Σαμάνους, τους Εσκιμώους και τους Δρυίδες.

Πολλοί από αυτούς διατηρούνται μέσα από κείμενα, άλλοι βέβαια διατηρήθηκαν ως προφορική, λαϊκή παράδοση. Κάποιοι πολιτισμοί τονίζουν την ισχύ, την ανδρεία, τη νίκη και την εξυπνάδα του, ενώ άλλοι την επιμονή, την αξιοπρέπεια και το θάρρος. Η οπτική απέναντι στον λύκο μεταβάλλεται μέσα στο χρόνο. Ως απόδειξη σε αυτή τη θεωρία λειτουργεί ο μύθος για τις γιορτές της γονιμότητας στην αρχαία Ρώμη ή αλλιώς τα «Λουπερκάλια».

Τα Λουπερκάλια¹ ήταν το αρχαιότερο έθιμο της ρωμαϊκής παράδοσης, εορτάζονταν στις 14 Φεβρουαρίου και πήραν το όνομά τους από το θεό Luperus, του οποίου το όνομα προέρχεται από το λατινικό lupus και ήταν προστάτης των κοπαδιών. Αρχικά διατηρούσαν ποιμενικό χαρακτήρα, στην πορεία, όμως, μετατράπηκαν σε γιορτή της γονιμότητας και επιλογής συντρόφου (Sachs, 1963). Στη Ρώμη η γιορτή γινόταν κάθε χρόνο στο σπήλαιο Λούπερκαλ του Παλατινού λόφου εκεί όπου, σύμφωνα με τη ρωμαϊκή μυθολογία, ανατράφηκαν από μία λύκαινα ο Ρέμος κι ο Ρωμύλος. Τα Λουπερκάλια διατηρήθηκαν μέχρι και το **494 μ.Χ.**, οπότε και καταργήθηκαν από τον **πάπα Γελάσιο τον Α΄** και αντικαταστήθηκαν από τη χριστιανική γιορτή του Αγίου Βαλεντίνου (Holleman, 1974). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η γιορτή διατηρήθηκε στους αιώνες και η ημερομηνία αυτή καθιερώθηκε μέχρι σήμερα ως η μέρα των απανταχού ερωτευμένων.

Ο μύθος αυτός θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για παιδαγωγικούς σκοπούς λειτουργώντας ως αφετηρία γνώσης στο μάθημα της ιστορίας, της γλώσσας, των λατινικών, των θρησκευτικών και της λογοτεχνίας. Επιπλέον, με αφορμή το μύθο μπορεί να αναζητηθεί η σύνδεση και επιρροή της θρησκείας στον πολιτισμό και το αντίστροφο, καθώς και η αναζήτηση παρόμοιων εθίμων με κεντρικό άξονα το λύκο σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ενδεικτικά αναφέρεται η εμφάνιση των Λουπερκάλιων στον Οβίδιο και τον Απολλόδωρο.

Παιδιά μεγαλωμένα από λύκους;

Όλοι έχουμε ακούσει την ιστορία του Μόγλη που μεγάλωσε ανάμεσα σε λύκους, όπως και αυτή του Ρώμου και του Ρωμύλου, ιδρυτών της Ρώμης, οι οποίοι θήλαζαν και ήταν υπό την προστασία μίας λύκαινας. Θα μπορούσαν όμως αυτές οι ιστορίες να είναι πραγματικότητα; Στην πιο σύγχρονη εποχή έχουν γίνει συνολικά 25 «επίσημες» καταγραφές συμβάντων όπου εμπλέκονται τα λεγόμενα «άγρια παιδιά», παιδιά μεγαλωμένα από λύκους, με πιο γνωστή καταγραφή αυτή του αιδεσιμότητου **J. A. L. Singh** για τα δύο κορίτσια, Αμάλα και Καμάλα (Singh & Zingg, 1942). Τα περισσότερα περιστατικά αφορούν στην Ινδία (17), ενώ τα υπόλοιπα κατανέμονται σε διάφορες άλλες χώρες. Υπάρχουν πολλές μαρτυρίες ανθρώπων που λένε ότι είδαν τα παιδιά αυτά να τρώνε, να περπατούν μαζί με λύκους, αλλά καμία έγκυρη και απόλυτα εξακριβωμένη πηγή δεν υπάρχει. Οι επιστήμονες το θεωρούν ένα μύθο, ενώ οι πιο ρομαντικοί φυσιολάτρες το θεωρούν ένα θαύμα.

Ο ΛΥΚΟΣ ΣΤΗ ΒΙΟΛΟΓΙΑ

Ο άνθρωπος λύκος για τη φύση

Από τότε που δημιουργήθηκαν οι πρώτες ανθρώπινες κοινωνίες άρχισε και το συνεχές κυνήγι του λύκου. Το πρόβλημα εντάθηκε στο Μεσαίωνα λόγω άγνοιας και

¹ Τα Λουπερκάλια αμφισβητήθηκαν από αρκετούς σύγχρονους μελετητές ως προς το χαρακτήρα και τη διεξαγωγή τους (Michels: 1953)

φόβου, όταν οι Βρετανοί βασιλιάδες εξαπέλυαν κυνήγι λύκων με χρηματικό αντάλλαγμα (Mech & Boitani, 2003). Στη Σκωτία, ωστόσο, η μείωση του πληθυσμού δεν ήταν τόσο δραματική, και ειδικότερα στα Highlands, αφού εκεί το περιβάλλον ήταν ιδανικό καταφύγιο. Παρ' όλα αυτά γύρω στα 1760 μ.Χ. είχε εξαφανιστεί και ο τελευταίος λύκος. Στις μέρες μας, με πρότυπο την επανένταξη του λύκου στο Yellowstone, γίνεται προσπάθεια επανεισαγωγής του στα βρετανικά νησιά, επειδή το αντίκτυπο της εξαφάνισής του από την τροφική αλυσίδα είναι πλέον προφανές. Αντιθέτως, στη Σουηδία αρχίζουν και πάλι να τους κυνηγούν για περιορισμό του πληθυσμού τους, κάτι που προκαλεί την αντίδραση οικολογικών οργανώσεων.

Λύκος, Σκύλος και Λυκόσκυλο

Ο λύκος, που εμφανίστηκε πριν από 300.000 χρόνια, αποτελεί αντικείμενο μελέτης από τον άνθρωπο από τότε που κι αυτός εμφανίστηκε στον πλανήτη. Οργανώνεται σε αγέλες, με ένα ζευγάρι αρχηγών, κυνηγάει ομαδικά και είναι ιδιαίτερα έξυπνος (Mech, 1970). Ο άνθρωπος προσπάθησε να τον χρησιμοποιήσει προς όφελός του και μέσω διασταυρώσεων προήλθε ο σημερινός σκύλος. Το γνωστό λυκόσκυλο απλώς μοιάζει με το λύκο, χωρίς να προέρχεται από διασταύρωση λύκου με σκύλου (Τσερβένη-Γούση, 1992). Αυτή η διασταύρωση συναντάται στο υβρίδιο wolf-dog. Το υβρίδιο αυτό είναι επικίνδυνο τόσο για τον άνθρωπο, λόγω εμφάνισης αυξημένης επιθετικότητας, όσο και για τη φύση, αφού μπορεί να αλλοιωθούν τα γνήσια γενετικά χαρακτηριστικά και ένστικτα του λύκου (Gácsi M. et. all, 2005)

Οι πληροφορίες αυτές φωτίζουν πλευρές της βιολογικής επιστήμης που συνήθως δεν αποτελούν αντικείμενο της σχολικής γνώσης, καθώς αυτή πραγματεύεται περισσότερο πληροφορίες από την Ηθολογία. Μέσα, όμως, από τέτοια παραδείγματα μπορεί να γίνει πιο κατανοητή η –άγρια- συμπεριφορά του ανθρώπου απέναντι στη φύση καθώς το ζητούμενο της σύγχρονης εποχής είναι να αποτελέσει η Βιολογία βασική επιστήμη της ανθρωπιστικής παιδείας.

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΠΟΥ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΡΑ ΕΡΕΥΝΑ

Από την μέχρι τώρα ερευνά της ομάδας σχετικά με την παρουσία του λύκου στις παραπάνω κατηγορίες προκύπτουν τα εξής:

1. Ο λύκος παρουσιάζεται έντονα σε πολλά και διαφορετικά γραπτά και πήγες διαφορετικών επιστημών (λογοτεχνία, μυθολογία, εθνολογία, παλαιοντολογία, κ.α.)
2. Ανάλογο με το ιστορικοπολιτισμικό πλαίσιο η σχέση ανθρώπου και λύκου ποικίλει από ανταγωνιστική και εχθρική έως το σημείο λατρείας του λύκου από τον άνθρωπο.
3. Θεωρείται ότι δεν είναι τυχαίο, αλλά χρήζει περισσότερης ερευνάς, ότι σε ορισμένες ποσοτικές ερευνητικές προσεγγίσεις τις ομάδας (π.χ. ο λύκος στις παροιμίες) ο λύκος καταλαμβάνει την πρώτη θέση στις αναφορές.
4. Σε μια εποχή που ο λύκος έχει, εδώ και αιώνες, εξαφανιστεί από πολλές χώρες της Ευρώπης, σε άλλες ακόμη και σήμερα επικηρύσσεται ενώ σε άλλες –όπως στην Ελλάδα- θεωρείται είδος τρωτό. Έρευνες όπως η παρούσα κρίνονται απαραίτητες προκειμένου μέσα από εκπαιδευτικές διαδικασίες να αποκατασταθεί η εικόνα και η θέση του λύκου στη φύση καθώς είναι ένα πολύτιμο είδος στη τροφική πυραμίδα και ένας παρεξηγημένος κυνηγός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Emmerling L. (2005). *Τζάκσον Πόλοκ 1912-1956*. Μτφ. Αλίκη Φιλίππου. Εκδόσεις Taschen.
- Τζόζεφ Σμίθ (2009). *Ο λύκος*. Μτφ. Γιάννος Πολυκανδριώτης.
- Gácsi M, Gyori B, Miklósi A, Virányi Z, Kubinyi E, Topál J & V, Csányi (2005). "Species-specific differences and similarities in the behavior of hand-raised dog and wolf pups in social situations with humans", *Dev Psychobiol*, 47 (2), 111-122.
- Holleman, A.W. (1974). *Pope Gelasius I and the Lupercalia*. Adolf M. Hakkert: Amsterdam.
- Κουφός Γ. (2004). *Παλαιοντολογία Σπονδυλοτόων*. Εκδόσεις ΖΗΤΗ.
- Κράνος Η. (2008). *Jackson Pollock – Μια Άλλη Προσέγγιση*. (φοιτητική διάλεξη – Αρχιτεκτονική σχολή Ε.Μ.Π. – Σεπτέμβριος 2008).
- Mech, L. & L. Boitani (2003). *Wolves Behavior, Ecology and Conservation*. London: University of Chicago Press Ltd.
- Mech, L. (1970). *The Wolf, the Ecology and Behaviour of an Endangered Species*. Minneapolis: University of Minnesota Press Inc.
- Michels, K. A. (1953). "The Topography and Interpretation of the Lupercalia". *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol. 84, 35-59. The John Hopkins University Press: Baltimore.
- Οβίδιος (1880). «Μεταμορφώσεις», Μτφ. Ι. Κοφινιώτης. Ο Παλαμήδης: Αθήνα. Διαθέσιμο:http://medusa.libver.gr/bitstream/123/978/1/GRVER_000000000000000090.pdf
- Sachs, E. (1963). "Some notes on the Lupercalia" *The American Journal of Philology*, vol.84, n.3, 266-279. The John Hopkins University Press: Baltimore.
- Singh, Reverend J A L & Zingg, Robert M (1942). *Wolf Children and Feral Man*, Serges Aroles (2007). *L'Enigme des Enfants-Loups*. Editions Publibook.
- Τσερβένη-Γούση, Α. (1992). *Φυλές και Στοιχεία Εκτροφής Σκύλου και Γάτας*. Θεσσαλονίκη: Art Of Text.
- Τσίγκαλος, Δ.Ν. (1982). Ο λαός μας μέσα από τις παροιμίες. Θεσσαλονίκη.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

www.naturalworlds.org
www.feralchildren.com